

Vad är ett adligt namn?

Svar på vanliga frågor

DENNA ARTIKEL ÄR ämnad att läsas tillsammans med Erik Tersmedens klargörande artikel »Vem är adlig?« som publicerades i *Arte et Marte* 2011:1 och som finns tillgänglig på Riddarhusets hemsida.

Riddarhusets genealogiska avdelning tar emot och besvarar många olika frågor varje dag. De vanligaste frågeställningarna rör vad som i dagligt tal kallas för »adliga namn« och tar sig många olika uttryck.

Först vill jag börja med att klargöra – det finns inga »adliga namn«. Det är lätt att tro att det finns en koppling mellan ett efternamn och att tillhöra en adelsätt. I många fall är det förvisso så, men man bör känna till alla faktorer så att man inte tänker fel. Den nu gällande namnlagen är lika för alla i Sverige. Det finns inga undantag för vad som i folkmun kallas »adliga namn«. Inte heller finns det undantag för exempelvis unika samiska eller gotländska namn.

I vardagspråk pratar man gärna om »adliga namn« och det är en förenkling som vi får lära oss att hantera. Efternamnet i sig är inte adligt, det är personen som hör till en adlig ätt som är adlig.

Jag exemplifierar här några varianter av de vanligaste frågorna tillsammans med de svar Riddarhuset brukar lämna. Frågeställningarna är helt verklighetsbaserade men avidentifierade och efternamnen ersatta med de fiktiva »adliga« efternamnen Gyllenörn, Silfverpistol, von Clossow, Gröncrona (utdöd) och Ehrenkanon.

Fråga: Jag heter Anders Gyllenörn och jag och min flickvän planerar att gifta oss och frågor har då uppstått om vilket efternamn hon eller vi ska ha. Om hon väljer

att behålla sitt efternamn Lundström, kommer hon då inte räknas som adlig och heller inte stå med i *Adelskalendern*? Vad händer om vi i stället gemensamt tar namnet Gyllenörn-Lundström? Frågan gäller även våra eventuella framtida gemensamma barn. Kommer de inte att bli adliga om de då heter Lundström eller Gyllenörn-Lundström?

Svar: Vilket efternamn man väljer i samband med giftermål, skilsmässa eller vid namnbyte över huvud taget, påverkar inte vem som blir eller förblir adlig. Barn födda inom äktenskapet ärver faderns adliga värdighet. Oberoende av vilket efternamn barnen, fadern eller modern har. Era gemensamma barn kommer alltså att höra till adliga ätten Gyllenörn även om de heter Lundström.

Fråga: Jag har en kollega som heter Gyllenörn men som jag inte kan hitta i *Adelskalendern*. Hur kommer det sig? Han påstår att det beror på att hans farfar glömde betala sin kapitationsavgift några gånger.

Svar: Det korta svaret är att det beror på att han inte hör till den adliga ätten Gyllenörn. Personen har kanske bytt till sin mormoderns namn. Att det skulle bero på att hans farfar glömde betala sin kapitationsavgift stämmer absolut inte. Man slutar inte vara adlig, eller slutar att stå med i *Adelskalendern*, bara för att man underlåter att betala sin kapitationsavgift.

Fråga: Hej Riddarhuset. Jag vill bara meddela att jag har slutat vara adlig. Jag

Text: Göran Mörner, riddarhusgenealog.

har via Skatteverket bytt efternamn från Gyllenörn till Lundström. Tack för den här tiden.

Svar: Tack för att du meddelar oss om ditt namnbyte. Att höra till en adlig ätt och ha ett visst efternamn är inte synonymt. Man kan inte avadla sig själv genom att byta efternamn. Du slutar alltså inte att höra till den adliga ätten Gyllenörn för att du har bytt efternamn. I folkbokföringen heter du nu Lundström och det står även så i ditt pass och på din brevlåda. Du står kvar i *Adelskalendern* under adliga ätten Gyllenörn.

Fråga: Jag har släktforskat och har då upptäckt att min morfars farmors morfar hette Gröncrona. Den ätten är utdöd sedan 1798. Jag undrar nu om jag kan byta till det efternamnet, återupprätta ätten och bli medlem av Riddarhuset?

Svar: Enligt 18 § PNL kan man inte byta till ett efternamn som har funnits i din släkt längre tillbaka än fyra generationer, räknat från och med dina föräldrar. Om efternamnet finns närmare än fyra generationer tillbaka och Skatteverket medger ditt namnbyte till Gröncrona så innebär inte det att den utdöda adliga ätten har återuppstått. Den är fortfarande utdöd och det har alltså då i stället uppstått en icke adlig familj med samma namn. Man kan inte adla sig själv genom att byta efternamn.

Fråga: Jag har hittat en utdöd ätt som hette Gröncrona. Jag betraktar det namnet som »ledigt«. Jag tycker att det är

ett så vackert namn så jag vill byta till det. Men jag har hört talas om att Riddarhuset inte tycker om att man gör det. Varför vill inte Riddarhuset att man byter till utdöda ätters efternamn?

Svar: Riddarhuset ser det inte som skäligen att usurpera utdöda ätters namn då nuvarande namnlag är generös och lämnar stort utrymme för egna nykonstruktioner av namn. Den som adlades en gång i tiden fick sitt unika adliga namn med villkoret att endast han och hans äkta bröstarvingar skulle få använda namnet. När ätten sedan dog ut hölls ett speciellt begravningsstal där det tydligt uttalades att ingen någonsin mer skulle få använda namnet och vapenskölden. Riddarhuset ser gärna att alla respekterar dessa händelser och bevakar därför även de utdöda ätternas rättigheter.

Fråga: Jag såg en person på TV som hette Gröncrona. Men den ätten vet jag ju är utdöd. Då tittade jag på internet och såg att det fanns mer än 50 personer som hade samma efternamn. Hur kommer det sig?

Svar: Det kan vara en icke adlig släkt med samma namn. Det som man kan uppfatta som ett »adligt namn« är inte det per automatik. Vissa efternamn är identiska utan något släktskap. Som exempel finns det en gammal smedsläkt Gyllenhammar som inte är besläktad med den adliga ätten Gyllenhammar på något sätt. Andra exempel på liknande smedsläktnamn är Stålhandske och Stålhammar. Även soldatnamn kan vara analoga med »adliga namn«. Som Hård och Starck. På Riddarhuset har det dessutom funnits adliga ätterna Andersson, Abrahamsson, Ericson och Torstensson. Det innebär inte att alla som har och har haft dessa efternamn är adliga eller ens släkt med varandra.

Fråga: Jag vill få kontakt med huvudmannen för adliga ätten Ehrenkanon eller möjligen släktföreningen för ätten Ehrenkanon. Jag är nämligen släkt med den ätten. Jag har hört att huvudmannen eller släktföreningen kan ge tillstånd så att jag kan byta efternamn till Ehrenkanon.

Svar: Riddarhuset lämnar inte ut kontaktuppgifter till enskilda ättemedlemmar. En vanlig missuppfattning är att huvudmannen har någon form av beslutanderätt för ätten. Så är inte fallet. Den enda unika rättighet huvudmannen har är den främsta rätten att kunna representera ätten vid adelsmötet som hålls vart tredje år på Riddarhuset. Han kan alltså inte ge något tillstånd till byte av efternamn. Alla släktföreningar har egna regler för vem som får vara med i föreningen. De flesta har generösare medlemsregler än de vanliga villkoren för att höra till en adlig ätt. Ofta tilläts icke adliga barn och barnbarn till adliga kvinnor att få vara medlemmar, så även sambobarn. Vissa föreningar tillåter även medlemskap fast att man inte är släkt alls utan kanske bara är intresserad av släktens historia. Även om du skulle uppfylla villkoren för att bli medlem av den Ehrenkanonska släktföreningen och bli medlem i den samt lyckas med att byta ditt efternamn till Ehrenkanon så betyder det inte att du nu har blivit adlig och kommer att stå med i *Adelskalendern*.

Fråga: Jag har en granne som heter von Clossow. Är han adlig?

Svar: Någon svensk adlig ätt med namnet von Clossow finns inte och har heller inte funnits. Att man har ett »von« eller »af« som prefix i sitt efternamn innebär inte att man per automatik är adlig. Det kan bero på att man till exempel har invandrat från Tyskland en gång i tiden och att man kom från en viss ort som hette Clossow. Då kan namnformen ha blivit von Clossow. Eller så kanske man hör till en utländsk adlig ätt som heter von Clossow.

Fråga: På vårt senaste släktemöte hade vi stora diskussioner om hur vårt släktnamn ska stavas. Vissa säger att det ska vara Silfverpistol. Andra säger att det ska vara

Göran Mörner svarar på frågor till den genealogiska avdelningen.

Foto: Jens Sjunnesson.

Silverpistol utan »f«. Några säger Silverpistol och en av oss är helt bestämd att det ska vara Sölvverpistohl!

Svar: Stavning är viktigt för oss moderna människor som har tangentbord. Det leder till att vi uppfattar stavningsvarianter av samma efternamn som olika efternamn. Men så är det inte. De som skrev protokoll och kyrkböcker med bläck och penna förr i tiden stavade ord på det sätt som så skedde vid just det tillfället. Det var inte ovanligt att man stavade samma namn på flera olika sätt i samma dokument. I sköldebrevet för ätten kanske namnet stavades Silfverpistohl. När ätten introducerades på Riddarhuset skrevs namnet som Silverpistol i introduktionslängderna, och när vapenplåten målades upp så stavades det Sölvverpistol. I Elgenstiernas verk stavas det Silfverpistol och i *Adelskalendern* Silverpistol. Det är ändå fråga om samma namn. Stavningsvarianter kan ha vunnit olika hävd under olika århundranden.

Fråga: Jag ansökte hos Skatteverket om att få byta namn till det nybildade efternamnet Gyldenöhrn. Ingen har någonsin hetat det namnet med den stavningen. Skatteverket avlog min ansökan med hänvisning till att Riddarhuset hade invänt att det var förväxlingsbart med det redan existerande adliga namnet Gyllenörn. Hur kan det komma sig?

Svar: Beslut om avslag är fattat av Skatteverket. Riddarhuset är ingen myndighet men vem som helst kan invända mot en ansökan om byte av efternamn. Med hänvisning till 15 § PNL invände Riddarhuset att namnet Gyldenöhrn skulle vara förväxlingsbart med det existerande namnet Gyllenörn och Skatteverket instämde. Riddarhuset har invänt i flera andra liknande fall med lyckat resultat. Efternamnet Bernekow avlogs då det var för likt Barnekow, Hemilton var förväxlingsbart med Hamilton, Liljencrona var förväxlingsbart med Lilliecrona och Silfversköld för likt både Silfverskiöld och Silfverschiöld.

Sammanfattningsvis

- Man kan inte adla, eller avadla, sig själv genom att byta efternamn.
- Man kan inte adla sig själv genom att bli medlem i en släktförening för en adlig ätt.
- Det finns inga »adliga efternamn«. Det finns dock efternamn som är historiskt sett förknippade med en adlig ätt.
- Riddarhuset är ingen myndighet som hanterar ansökningar om byte av efternamn.
- Riddarhuset lämnar ibland invändningar till Skatteverket i syfte att skydda efternamn som är förknippade med den svenska adeln. ■

Genealogiskt symposium

TEMA

Gods och gårdar

4 september

på Riddarhuset och digitalt

Anmälan öppnar 15 maj.
Se mer information på
Riddarhusets hemsida

Ny namnlag – bättre skydd

En ny lag (2016:1013) om personnamn (här efter kallad PNL) trädde i kraft den 1 juli 2017. Samtidigt flyttades handläggningen av namnansökningar från Patent- och Registreringsverket (PRV) till Skatteverket.

En ur Riddarhusets perspektiv glädjande förändring i den nya lagstiftningen är att det nu är svårare att kunna anta en utdöd adlig ätts namn. Tidigare lagstiftning angav att man inte kunde byta till en utdöd släkts efternamn som var »allmänt känt«. Rättspraxis för allmänt känt blev att efternamnet skulle återfinnas i Nationalencyklopedin (utgiven 1989 till 1996). Detta ledde till en form av huggsexa där många usurperade ett unikt efternamn som är nära förknippat med den svenska adeln och Sveriges historia.

Den nya lagstiftningen är mer restriktiv. I 15 § PNL anges det nu att man inte kan byta till ett efternamn som kan förväxlas med »... ett historiskt känt efternamn som har burits av en utdöd släkt«. Denna skärpning från allmänt känt till historiskt känt har fått som konsekvens att långt färre ansökningar om att få ta ett sådant efternamn har godkänts av Skatteverket.

Enligt 40 § PNL, ska även Skatteverket »begära in ett yttrande från en myndighet eller annan om det behövs för att pröva ett namns lämplighet med hänsyn till språkliga eller andra förhållanden eller namnets förenlighet med namnskyddet.« Detta har lett till att Skatteverket vänder sig direkt till Riddarhuset för ett begärande om yttrande i de fall Skatteverket har skäl att tro att en ansökning av efternamn kan ha koppling till en utdöd adlig ätt. Det beror på att Riddarhuset har den historiska expertisen i ämnet. Riddarhuset är ingen myndighet.

Jag uppmuntrar alla som är intresserade av den aktuella lagstiftningen att studera den fullt ut. Riddarhuset kan inte lämna juridisk rådgivning vad gäller lagstiftning. Lagen är lättfunnen på riksdagens hemsida. Sök efter Lag (2016:1013) om personnamn.